

Veteliä soul-veljeksiä

- Antti Karisto -

Tämän kirjoituksen kohteena on 1960-luvun lopun Lahti. Puhun paikoitellen me-muodossa, mutta vain omista nimissäni. Joku toinen on voinut katsoa aikaa ja kaupunkia täysin toisesta vinkkelistä. Minun katseeni on "alemmista taiteista" kiinnostuneen, keskustassa asuneen lukiolaisen katse. Kirjoitan rokista tai popista, johon minulla oli tavallisen kuuntelijan suhde; mikään suurkuluttaja en ollut. Kirjoitan myös koulusta, kahviloista, kadunkulmista, keskioluesta, katutason 60-lukulaisuudesta.

Eräässä mielessä minun ikäiseni muistelut 60-luvusta ovat yleises-tikin kiinnostavia. Karl Mannheimin tunnetun teorian mukaan su-kupolvien muodostumisessa on ratkaisevaa, mitä tapahtuu silloin, kun ollaan formatiivisessa iässä, siinä seitsemäntoista korvilla. Silloin yhteiskunnallinen sukupolvi lähtee syntymään, jos on lähteäkseen. Ja jos se syntyy, myös myöhemmät kokemukset asettuvat nuoruuden kokemusten voimakenttään ja saavat siitä merkityksensä.

60-luvulla tapahtui paljon, ja suuriin ikäluokkiin kuuluvia jos keitä voidaan pitää sukupolvena. On siis mahdollista, että 60-luku vaikuttaa vielä. Se voi näkyä esimerkiksi makumieltymyksissä ja tyylissä. Toisin kuin Mannheim, lähden siitä, että sukupolvisamaistumista, -tietoisuutta ja -tyyliä synnyttävien avainkokemusten ei tarvitse olla dramaattisia tapahtumia aivan sotien ja vallankumousten skaalassa. Pienemmätkin asiat vaikuttavat: se mitä musiikkia kuunneltiin, mitä elokuvia katsottiin, mitä kirjoja luettiin.

Täytin seitsemäntoista "hulluna vuonna" 1968, joten kohdennan kirjoitukseni siihen ja sen ympärille, sanotaan vuosiin 1966–70.

Koulu - Nuorisokulttuuri nykymuodossaan syntyi 60-luvulla, mutta yksi ja yhtenäinen se ei ollut. Sitä kantaneen sukupolven sisällä oli jakoja, niin kuin on aina.

Oppikouluun meno oli suuri vedenjakaja. Yhdentoista ikäisenä piti tehdä päätös, jolla oli ratkaiseva vaikutus tulevaan elämäntulkkuun. Pyrkikö oppikouluun, yrittäkö ylioppilaaksi? Tälle väylälle lähti selvä vähemmistö. Etenkin pojista useimmat jäivät kansakouluun, josta tie vei nuorena töihin joko ammattikoulun tai kansalaiskoulun

kautta. Välivaihtoehtokin oli, nimittäin keskikoulun käyminen, sillä läheskään kaikki oppikoululaiset eivät jatkaneet lukioon.

Minä pyrin oppikouluun ja pääsin, josta olin otettu ja onnellinen – en niinkään siksi, että nyt olisivat ovet auki ammatilliselle etene-miselle vaan siksi, että sain palkinnoksi nahkaisen jalkapallon, un-karilaisen Artexin. Iloa himmensi vain se, että kaverini, jonka kanssa olin pääsykokeen tuloksia kuulemassa, jäi rannalle. Häivyimme happamina potkimaan palloa, ja hän häipyi sittemmin Ruotsiin, Volvon tehtaille.

Lahdessa oli monta oppikoulua, eikä keskustassa asuvalle ollut itsestään selvää, mihin niistä yrittäisi. Sain tehdä valinnan itse, vanhempani eivät siihen vaikuttaneet. Meidän talossa taisi olla kaikkien koulujen kävijöitä, jotka kehuivat kilvan omaansa. Satun-nainen tilapäistekijä heitti minut Lahden Yhteiskouluun. Juuri niinä viikkoina kuin valinta oli tehtävä, murjotin naapuritalossa asuvalle kaverilleni, nykyiselle SanomaWSOY:n toimitusjohtajalle, jonka tiesin menevän lyseoon.

Lyseolaiset nimittivät meidän koulua museoksi, ja vanhakantainen laitos se olikin, tosin opetusteknologisesti edistyksellinen. Jo minun aikaanani oli kielistudio, pojilla kotitalousopetusta ja suomenkielen tunneilla esityksiämme kuvattiin jonkinlaisilla videolaitteilla.

Olisiko ollut viidennellä luokalla, nykyasteikolla siis yhdeksän-nellä, kun kouluun tuli kouluhallituksen tarkastaja. Edellisenä päivänä äidinkielen opettaja oli antanut meistä kolmelle tehtäväksi perehtyä Minna Canthin tuotantoon ja keskustella siitä fikstusi, jotta tarkastaja vakuuttuisi opetuksen tasosta ja oppimistavoit-teiden toteutumisesta. Tutkimme Canthia kirjastossa tunnin veran ja pidimme itseämme asiantuntijoina. Kun tarkastaja tuli, troik-kamme nokkamies Ruotsin Jorma avasi esityksen: "Minna Canth – Immanuel Kantin ja Indira Gandhin avioton tytär – syntyi vuon-na 1844 köyhiin oloihin Tampereella". Koulun pelätty rehtori tui-jotti pistävästi Jormaa ja hänen hörähteleviä adjutanttejaan. Ehdin jo ajatella, että se oli siinä, meikäläisen oppikoulu. Koulusta näet pantiin pihalle paljon pienemmistäkin rikkomuksista kuin moi-seen provokaatioon osallistumisesta. Luokkatovereitani oli ehditty erottaa näpistyksestä, lauantaikirkosta lintsaamisesta, herbaarion väärentämiskoksesta eli vanhemmilta sisaruksilta perittyjen kas-vien esittämisestä omina ja sukupuolisesta häirinnästä eli tyttöjen

35

tissien kopeloinnista. Tällä kertaa uhkaava tilanne kuitenkin lauke- si, kun kouluhallituksen tarkastaja nauroi jutuillemme, rehtori ja äidinkielen opettaja hänen perässään.

Kouluun mennessä minulla oli ollut hyvän oppilaan ennuste, sil- lä pääsin sinne parhaalla pistemäärällä. Erinäisistä syistä johtuen kokeissa alkoi kuitenkin yskähdellä, ja tunsin nahoissani joidenkin opettajien tyytymättömyyden. Kerran vuodessa näen vieläkin unen, jossa olen Lahden Yhteiskoulussa, nyt jo aika lailla vanhentuneena: on abiturienttivuosi ja olen täy- sin pihalla siitä missä mennään, voimistelutunneillakaan en ole käynyt vuosiin. Viime aikoina on alkanut sikäli helpottaa, että unes- sani olen selittänyt ylimielisesti, että ei minulla ole aikomustakaan ylioppilaaksi, minulle riittää hyvin se, että olen tohtori.

Katu ja kahvilat - Jos en aina tuntenut oloa koulussa kotoisaksi, koulutovereiden kanssa viihdyin. Kahvilat olivat toinen kotini. Kan- tapaikkani oli Tuomitalon Sinuhe torin tuntumassa. Siellä vietetiin koko ruokatunti kahvikupin ääressä, ellei ensin pistäyditty nakkikioskilla. Kouluruokaan ei kos- kettu, sitä söivät vain maalaiset ja mamerot. Sinuhessa istuttiin myös iltaa. Pienen kahvin hinnalla sai spekuloida sulkemisaikaan asti, ja sen jälkeen saattoi seisoskella KOP:n aulassa aivan ilmaiseksi.

Oli keskustassa monia muitakin koululaisten suosimia kahviloita – tai baareja niin kuin silloin sanottiin –, kuten Kestigrilli nykyisen Teerenpelin paikalla, Kievari Hämeenkadun Maakuntatalon sisä- pihalla ja Oululaisen kulma, jota me sinuhelaiset ajalle tyyppillisen tietoisuuden vallassa hieman vierastimme. ”Eliitti-Oululaisessa” is- tuivat mielestämme ne, joilla oli paremmat taskurahat. Ne kävivät kielikursseilla ulkomailla, niiden kotona juotiin teetä eikä kahvia ja niillä oli pelit ja vehkeet, vespat, levysoittimet ja pujottelukset. Niiden tie vei myöhemmin Nuutti-grilliin ja sieltä liikemaailmaan, kun taas Sinuhesta siirryttiin tyyppillisemmin Torveen ja ryhdyttiin humanistiksi.

◀ The Hollies lauloi aikanaan korkealta ja kovaa.

Jakolinja ei tietenkään ollut ehdoton, eikä sillä ollut vastinetta esimerkiksi musiikkimaussa. Eräs luokkatovereistani tähtäsi ”up- seeriksi tai ekonomiksi”, mutta tunsin silti Frank Zapan aikaisemmin ja paremmin kuin minä.

Musiikkimaun mukainen tyylijako kulki oppikoululaisten ja am- mattikoululaisten tai jo työssä olevien nuorten välissä. Oppikoulu- laiset olivat poppareita, ammattikoululaisia sanottiin rasviksi tai rokuiksi. Ne pitivät tangosta, El- viksestä ja vanhasta rautalangasta, me olimme tietävinämme. Mutta pitivät rokut Renegadesistakin, jos on uskominen Aki Kaurismäen elokuvaa Pidä huivista kiinni, Tatjana, jossa Matti Pellonpää ja Mato Valtonen esittävät Lahdesta tai sen liepeiltä kotoisin olevia rokuja.

Kopin aula vuonna 1969. Etelä-Suomen Sanomien arkisto.

Stop the music: Iltatuulen viesti - Sinuhessa ei ollut levyau- tomaattia, eikä kotona levysoitinta. Tai olihan meillä, isä kun osti sellaisen opiskellakseen Linguaphone-levyiltä englantia, mutta levyjä ei ollut. Minulla oli Lenne and the Lee Kingsien single Stop the Music ja jokin anakronistinen poistomyyntilevy, siinä kaikki. Eikä meidän radiostakaan kuulunut kuin ”yleisohjelma”.

Mutta sitten alkoi maailma aueta. Sain Uher-merkkisen kela- nauhurin, kun serkku oli sopivasti radioalalla, ja samoihin aikoihin hankitusta matkaradiosta tuli ”rinnakkaisohjelmakin”. Mikrofoni vain radion eteen, ja Uher taltioi kaiken, mikä oli pop.

Popin käsitteellä ei vielä tuolloin ollut köykäisyyteen viittaavia as- sosiaatioita, se ei tarkoittanut sitä, mitä Remu Aaltonen kutsuu tipitiiksi. Eikä rokki tarkoittanut tipitiitä tanakampaa tavaraa vaan viittasi pikemminkin 50-lukuun, Buddy Hollyyn, Chuck Berryyn ja sen sellaiseen. Käytän kuitenkin tästä eteenpäin käsitteitä niiden myöhemmin saamassa merkityksessä.

Radion nuoriso-ohjelmista Kaleidoskooppi oli korkeintaan pop ja Kahdeksan kärjessä ei sitäkään. Poppamies oli asiallinen yleisrokin

erikoisohjelma, Vesimiehen ajassa taas soitettiin outoa psykedeelistä kamaa. Oli myös Lista, mutta sinne äänestettiin popparinuorison kiusaksi myös iskelmää ja entisaikojen musiikkia. Minulla oli kunnia olla Listan puhelinäänestäjä sillä viikolla, kun yli puolitoista vuotta listalla keikkunut helsinkiläisen mieskuoro Aikamiesten vihattu Iltatuulen viesti vihdoinkin tipahti.

Lahtelaiskoulujen teinijuhlissa eli konvisassa pääsi näkemään suomalaisia huippuja elävinä: Blues Sectionia, Jormasia, Soulsetia, Utopiaa. Yhden Topmostin ensimmäisistä keikoista näin Vääkсын juhannusjuhilla, missä olin katsomassa Donovania edellä jo mainitsemani Sanoma-yhtiön miehen, Syrjäsen Hannun, ja toisen lyseolaisen Varhaman Penan kanssa. Donovania pidettiin Suomessa hyvinkin Dylanin veroisena "protestilaulajana". Rinnastus osuu huomommin kohdalleen kuin se, että blueslaulajaksi sittemmin ryhtynyttä Baby Boy Varhamaa sanottiin "Suomen Elmore Jamesiksi".

Tietopuolinen yhteys siihen, mitä maailmalla tapahtuu, saatiin lukemalla New Musical Expressiä. Kotimaisista lehdistä Stump oli vakava julkaisu ja sen päätoimittaja, sittemmin Frederikiksi ryhtynyt Ilkka Sysimetsä, varteen otettava journalisti, kun taas kuuluisan Markku Veijalaisen Intro oli kevyemmän popin äänenkannattaja, puhumattakaan Jyrki Hämäläisen Suosikista, jota ei kuulunut lukea.

Julisteiden liimaajia - Stumpin "karvapäälistä" edusti auktorisoi-tua asiantuntijanäkemyistä siitä, ketkä suomalaiset ovat kovia. Lahtelaisbändi Tinkle pääsi parhaimmillaan kärkikymmenikköön tai ainakin liepeille. Seurasin Tinkleä senkin vuoksi, että yhtyeessä soitti luokkatoverini Lehtisen Make. Toisella meidän luokkalaisella Olli Tammilehdolla – sittemmin Kojjärven veteraanilla, varhaisen vihreän liikkeen taustahahmolla, monien ekofilosofisten ja globalisaatiokriittisten esitysten kirjoittajalla – ei ollut edes kuuntelijasuhdetta rokkiin, mutta hän oli lukenut Ilmari Jäämaan Nuorten kokeilijain ja keksijäin kirjan. Olli väsäsi Tinklelle kalahoukuttimeksi kutsutun flip-flop-piirin eli multivibraattorin kahdesta transistorista, muutamasta vastuksesta ja kondensaattorista. Tinkle käytti käänteentekevää kalahoukutinsoundia kerran maakuntakeikalla, mutta kun sysmääläiset eivät psykedelian päälle ymmärtäneet, Tinklen kokeilevampi kausi loppui siihen.

Levytetyn Lahtirokin ensimmäinen merkkipaalu oli Ronny & The Loafersin Se jokin sinulla on. Tässä esillä olevien vuosien viimeinen oli Charliesien Myöskin tyttö iloinen. 60-luvun lahtelaisyhtyeistä myös Amulet levytti, mutta vasta myöhemmin. Oli myös sellainen bändi kuin NEPA, jonka uskottavuutta nakersi nimi: se tuli kuulemma sanoista Northern European Pop Artists.

Tinkle-bändin juliste.

60-luvun lopulla taiteellinen kunnianhimo ja elämänpoliittinen eetos edellyttivät "epäkaupallisuutta", ja Charlies oli ehdottoman epäkaupallinen. Se teki soundtrackin elokuvaan Julisteiden liimaajat, joka keräsi vähemmän katsojia kuin yksikään toinen suomalaiselokuva, kaikkiaan 89. Charliesissa soittivat Pitkä Lehtinen, Wellu Lehtinen ja Eero Ravi, joka pian vetäytyi varaosamyyjäksi – hieman samoin kuin haudankaivajaksi ryhtynyt Peter Green Fleetwood Macista.

Try, Just a Little Bit Harder - Suomalaisessa rokissa oli otetta ja asennetta, ammattitaitoakin. Helsinkiläisbändeissä soitti monia osaavia jazzmuusikoita. Ulkomaa-laisten hittien käännösversioita annettiin kuitenkin ulkopuolisten tehtäväksi. Esimerkiksi Lasse Mårtenson levytti useampia Animals-biisejä, Scott McKenzien hippikonin San Francisco (Be Sure to Wear Flowers in Your Hair) ja jopa Lou Reedin Walk on the Wild Siden.

Käytössäni olevat sivut saisi kevyesti täyttymään vain luettelemalla 60-luvun loppuvuosien tärkeitä nimiä ja levytyksiä. Yritän kuitenkin olla lyhytsanainen ja keskittyä olennaiseen. Kolmea ensimmäistä nimeä ei tarvitse edes kommentoida: Bob Dylan, Jimi Hendrix, Janis Joplin.

Tärkeitä amerikkalaisbändejä olivat Jefferson Airplane, Grateful Dead, Velvet Underground, The Band, Lovin Spoonful, Mamas and Papas, Troggs, Vanilla Fudge ja Country Joe & the Fish. Sen Vietnamin sodan vastaisessa renkutuksessa I-Feel-Like-I'm-Fixin'-To-Die Rag oli rankat sanat. Muistelen, että Country Joe McDonald olisi tilattu kerran erehdyksessä suomalaisille kantrifestivaaleillekin.

Yhden yhteryppään muodostivat Byrds, Buffalo Springfield ja Crosby, Stills & Nashin kanssa liittoutunut Neil Young.

Vakavasti otettava rokki oli vakavaa ja usein hieman huumorintaju-tonta. Onneksi oli Frank Zappa ja Mothers of Invention. Zapalta opittiin mitä on ironia: We're Only in It for the Money. Brittibändien ykköskenttään kuuluivat Beatles, Rolling Stones, Who, Animals, Kinks, Small Faces, Procol Harum, Moody Blues, Move, Led Zeppelin, Jethro Tull sekä Eric Claptonin ja Steve Winwoodin yhtyeet, joita olivat Yardbirds, Cream, Derek and the Dominoes, Spencer Davis Group, Traffic ja miesten yhteinen "superkokoonpano" Blind Faith.

Kaksi tärkeää Morrisonia on pakko mainita: Van ja Jim. Minulle Van oli tärkeämpi, vaikka olen käynyt myös Père Lachaisen hautausmaalla, en tosin Jimin hautaa palvomassa vaan palvontaa katsomassa.

Bluesikkunan avasivat valkoiset bändit Fleetwood Mac, Chicken Shack, John Mayall, Paul Butterfield ja Canned Heat. Johnny Winter oli kaikkein valkoisin, koska on albino. Tutuiksi tulivat myös mustat kuninkaat, Albert, B.B. ja Freddy King sekä Muddy Waters ja Taj Mahal.

Mutta 60-luvun loppu oli myös soulin aikaa. Otis Redding ja Aretha Franklin, Wilson Pickett, Marvin Gaye, James Brown ja Stevie Wonder, Sly & The Family Stone, Ike ja Tina Turner. Oli myös taitavia ja tarttuvia mustia lauluyhtyeitä kuten Supremes, Temptations ja Box Tops. Ja sellainenkin kuin The Dells, jonka nyyhkäriä Stay in My Corner kuuntelin potiessani maailmantuskaa. Sweet Soul Music!

Kun kuulin ensi kerran Joe Cockeria, en uskonut laulajaa valkoiseksi. Lauluakaan en ollut heti tunnistaa, se oli loistavan Sgt Pepper's -albumin lattea raita, Ringo Starrin honotus With a Little Help from My Friends.

Folk tuli jostakin juurilta ja johti kohti maailmanmusiikkia. Mainitaan vaikkapa uskomaton jousiyhtye Incredible String Band.

Tärkeitä naislaulajia olivat Joan Baez, Nina Simone, Carole King ja Joni Mitchell. Oli myös sellaisia yhdestä levystä tai biisistä mieleen jääneitä kuin Judy Driscoll, Bobbie Gentry ja Melanie. P.P. Arnoldilla ja Merrilee Rushilla se biisikin oli yksi ja sama, Angel of the Morning.

Leonard Cohen kolahti, vaikka oli kaukana rokin mainstreamista. "Papin joikuja", kuittasi muuan maalaispoika soittaessani Songs from a Roomia Hennalan varuskunnassa. Paljon parempaa vastaanottoa ei siellä saanut Suomen Talvisota 1939–40.

Cohenin minimalismin yhtenä vastapoolina olivat isot yhtyeet

Chicago ja Blood, Sweat and Tears. Jose Feliciano ja Santana toivat latinomausteita muuten niin angloamerikkalaiseen keitokseen. Mutta nyt pitää lopettaa luettelointi. En kuulu niihin, joiden mielestä nykynuorisonkin pitäisi kuunnella meidän entisten nuorten nuoruden musiikkia. Silti olen sitä mieltä, että 60-luvun lopun rokki oli oikeasti tasokasta. Siinä oli substanssia, se oli taidetta. Monet mainituista artisteista tekivät silloin parhaat juttunsa, ja mikä merkillistä, laatusavara myös möi. Noiden vuosien Englannin ja USA:n listoilta ei löydä kuin harvoja harhalaukauksia.

Vuosikymmenen vaihtuessa bändien ote löystyi ainakin listasuosik-keja ajatellen. Niiden nimetkin muuttuivat kummallisiksi. Tuli sellaisia kokoonpanoja kuin Marmalade ja 1910 Fruitgum Company, josta purukumimusiikki taisi saada nimensä.

Vuosikymmenen lopulla proge teki tuloaan: Pink Floyd, Genesis ja King Crimson. Oli myös jyrkäsointiset Steppenwolf ja Ten Years After, mutta ei onneksi heviä. Ilman tekemällä tehtyä pönötystäkin 1960-luvun lopun tarjonta oli niin tanakkaa, että esimerkiksi Creedence Clearwater Revival (CCR) kuulosti aluksi arveluttavan köykäiseltä. Sitä tuli milteipä verratuksi sellaiseen huttuun kuin Monkees ja Herman's Hermits – vaikka enää ei niistäkään jaksa kiivailla. Olihan Monkeesissa myös varteenotettava muusikko Mike Nesmith, ja I'm a Believer on hyväntuulinen biisi, vähän niin kuin Turtlesien Happy Together. Herman's Hermitsistä en muista muuta kuin, että joillakin meidän koulun tytöillä oli fanikerho.

Hieman heppoisina pidettiin myös kovaa ja korkealta laulavia stemmalauluyhtyeitä, sellaisia kuin Hollies ja Bee Gees (saati Engelbert Humberdinckin tapaisia iskelmänikkareita), vaikka melodiat olivat kauniita ja tarttuvia. Beach Boysia käytiin katsomassa Hämeenlinnassa, ja Tremeloeskin oli tarkoitus tsekata, kun se esiintyi Vesivehmaalla, mutta sillä kertaa ei päästy Lahdesta liikkeelle.

Beautiful people - "This following program is dedicated to the city and people of San Francisco, who may not know it, but they are beautiful. And so is their city." Näin selosti Eric Burdon uutistenlukijan äänellä kappalettaan San Franciscan Nights. "Rakkauden kesä" 1967 teki sanfranciscolaisen kukkaiskansan ja hippiliikkeen meilläkin tunnetuksi.

Hippiliike ei ollut liike vaan moniaineksinen hybridi, jonka taustalla oli hobokulttuuria, beatkirjailijoita, psykedeliasia, huumeita, seksuaalista vapautumista, kommuuniasumista, kasvissyöntiä, kolmatta maailmaa, pasifismia, systeeminvastaisuutta, new agea, jopa Harley-Davidson-touhua. Oma suosikkini oli Arlo Guthrien Alice's Restaurant, pitkä puhelaulu, joka kertoo roskaamisrikoksesta ja pilkkaa virkavaltaa. Arthur Penn teki tarinasta elokuvankin, ja minä

kuulin Arlon esittävän laulunsa 40 vuotta myöhemmin lastensa ja lastenlastensa kanssa, arvokkaasti harmaantuneena.

Suomessa hippiksi oli hillitympää. Jukka Kuoppamäki oli hippiliikkeen ylipappi tai valtakunnan virallinen ykköshippi. Peace-tervehdys Lahdessakin opittiin tekemään, mutta hippihoppeisiin ei langettu; koulun ”osapäivähipeille” päinvastoin hieman naureskeltiin. Tai no, oli minullakin pari pakollista psykedeelista teepaitaa, sellaista batiikkivärjättyä. Ja Tukholmasta hommattu juliste, mutta ei sentään afgaaniturkkia. Käytin mieluummin kulahtanutta sinapinkeltaista naisten palttoota, jota kutsuin ”bluestakiksi”. Myöhemmin, ollessani poliittisimmillani, nimesin yhden puuvillapaidan ”Indokiinan kansojen vapautuksen juhlapaidaksi”. Ensimmäisistä merkkifar-kuista piti saksia merkki pois, ettei olisi ollut kaupallinen. No logo!

Hipeissä ja rokissa oli loppujen lopuksi monta tyyllisäiettä ja piilosisäiltöä. Siinä missä yksi vei luonnonmukaisuuteen roussealaisessa hengessä, kasviravintoon, Marimekkoon ja kaikkeen sellaiseen tervehkiseen, toinen johti romanttiseen dekadenssiin. Kolmas vei maan alle, undergroundiin ja anarkismiin, neljäs poliittiseen laululiikkeen ja puhdasoppisuuteen, viides rähjärokkiin ja lihamukilinjalle. Kuudennen kautta löytyi iskelmä. Yksi innostui yhdestä ja toinen toisesta, mutta yleisintä oli pysytellä keskiviivan tuntumassa ja antaa pahalle vain pikkusormi.

Ronnie Österbergin perässä kutsuntoihin - Oma fanitukseksi ei ollut kiihkeää mihinkään suuntaan, mutta vaikutteita imin ja yritin tyyllitellä niiden varassa. Reipas ja ryhdikäs olemus ei ollut katu-uskottava, tyylikästä oli olla vetelä ja hieman nälkiintyneen näköinen.

Elokuvasa Midnight Cowboy – jossa on Nilssonin hieno musiikki – on kaksi päähenkilöä. Heistä toinen, Jon Voightin esittämä Texasista New Yorkiin tullut lihaksikas cowboy, oli naurettavan näköinen höpänä. Sen sijaan Dustin Hoffmanin näyttelemä raajarikkoinen ja keuhkotautinen Ratso oli katufiksu ja omalla tavallaan tyylikäs. Mieleeni on jäänyt tragikoominen kohta, jossa Ratso koppaa naapurihaudalta kukat omien vanhempiansa haudalle, koska sillä on hyvä sydän.

”Vetelin soulveljeksiksi” kutsuttiin julkisuudessa Joukoa ja Kostia, jotka vetivät kireällä vibraatollaan ”Kun päättyy tääää, muisto vain jääää”. Ei se mitään soulia ollut, eivätkä veljekset veteliä vaan jussipaitaisia juntteja. Me oltiin paljon vetelämpiä. Koulukavereillani oli hienoja lempinimiä, sellaisia kuin Löysä ja Velto, ja minullekin alkoi varhain kehkeytyä rokkipohjainen skolioosi.

Stumpista olin lukenut, että Blues Sectionin rumpali Ronnie Österberg vapautettiin armeijasta liian laiha. Ennen kutsuntoja paastosin ja kuvittelin lyöväni pöytään vastaananomattomat lukemat: 180 cm ja 59 kg. Mittaustulos oli 179 cm ja 60 kg, eikä kutsuntalautakunta kuunnellut mutinoitani aliravitsemuksesta, raajarikkoisuudesta, keuhkotaudista ja olemassa olevista ennakkotapauksista. Peace-tervehdystä en uskaltanut lautakunnalle tehdä vaan lamustin vuorollani hiljaisena poikana sotaväkeen, vaikka pidinkin itseäni jonkinlaisena pasifistina. Enemmän asennetta oli luokkatoverillani, joka ilmoittautui palvelukseen voimakkaasti päihtyneenä ja huusi: ”Alokas Savinen saapuu ja ottaa komppanian komentoonsa!”

Keskiolut ja kylmä punaviini - Keskioluen vapautuminen näkyi Lahden katukuvassa. Sillä minuutilla, kun vuosi 1969 alkoi, jyrisivät rekat Mallasjuoman pihasta maakuntiin runsaslukuisen yleisön osoittaessa suosiotaan. Seuraavana päivänä Sinuhestakin oli tullut saluuna kymmenien muiden kahvibaarien tavoin. Pieni kahvi vaihtui keskikaljaksi, meillä koululaisilla tosin vain viikonloppuisin. Ensimmäisen kevään olutta sai teinikortilla, johon syntymävuosi oli tökerösti väärennetty.

Apua epävarmuuteen haettiin alkoholista. Tuntui siltä, että asiat alkavat sujua, kun otti keskiolutta. Lauantai-illan huumaa pohjustettiin myös punaviinillä – ei niinkään tyyllisistä, merkkinä eurooppalaistumisesta, vaan siksi, että punaviiniä sai kolmella markalla, kun keskioluen baarihinta oli noussut kohtuuttoman korkealle, markka kymmeneen. Luokkatovereissa oli neljäänkin eri vuosikohorttiin kuuluvia, ja vanhemmat hakivat Alkosta viiniä lauantaisten koulupäivän päätteeksi. Pullot vietiin hankeen odottamaan, sillä jääkylmänä punaviini maistui vähemmän vastenmieliseltä. Mutta kun kaksi tuntia kulutti Torven jonossa kirpeässä pakkasessa, pohjat olivat puoliksi haihtuneet. Kateellisina katsottiin, kun Tapani Ripatti päästettiin jonon ohi ovisuussa olevaan kantapöytänsä.

Nuutin ikäraja oli 19, mutta Torveen pääsi jo ennen keski-ikää, samoin Rautakamarille. Se oli keskiolutoikeuksilla varustettu osuuskaupan paikka Hämeenkadulla, jolla yhtenä Suomen ensimmäisistä diskoista oli niin kova maine, että sinne tuli tyttöjä Helsingistä asti. Parikymmenminuuttinen In-A-Gadda-Da-Vida soi, ja poikien vestasta kantautunut hassiksen tuoksu kertoi siitä, että ensimmäinen huumeaalto oli saapunut Lahteenkin.

Huumetutkija Pekka Hakkarainen on todennut, että ensimmäisen aallon aikaiset kannabiskokeilut olivat yleisimpiä ”älyllisesti suuntautuneen nuorison keskuudessa”. Onneksi Lahdessa nuori älymys-tö oli aika ohut. Mutta märestä sukupolvesta ei ole suotta puhuttu, sillä alkoholi asettui vauhdilla sen sukupolven kuvioihin, joka oli otollisessa iässä keskioluen vapautuksen aikoihin. Samalla kun kes-

kiolut tuli kahviloihin ja maitokauppoihin väkevien alkoholijuomien ostoikäraja laskettiin 21:sta 20:en vuoteen ja viinien 18:an vuoteen. Kun vuonna 1968 viinipullon ostaminen sallittiin vuonna 1947 syntyneille, seuraavana vuonna se onnistui neljältä uudelta vuosiluokalta. Vuosikymmenen vaihteessa nuoriso joi selvästi enemmän kuin 1960-luvun alun ja 1970-luvun lopun nuoriso.

Minäkään en ollut ottanut opikseni Minna Canth -episodista, ja koulunkäynti oli katketa vielä loppumetreillä alkoholin ja taiteen takia. Näin oli käydä, kun pääsimme ARS 69 -kuvataidenäyttelyyn Helsinkiin. Näyttelyn jälkeen ohjelmassa oli tutustuminen Asematunneliin, ja sitten hakeuduimme toverini Koposen kanssa Vanhalle ylioppilastalolle. Eihän meillä ikää ollut, mutta valtasimme Vanhan syöksymällä sisään, kun portsari hetkeksi käänsi leveän selkensä. Pari tuntia myöhemmin olin pahassa kumarassa, ja paluumatkalla tuli huono olo. Olen vieläkin kiittollinen sille matkaa valvoneelle kuvaamataidon opettajalle, joka ummististi silmänsä näkemälleen. Kouristukset iskivät uudestaan aamuhartaudessa, jota valvovaa opettajaa ei pidetty yhtä liberaalina. Mitä tehdä, oksentaako pulpettiin vai rynnätäkö käytävälle? Molemmissa tapauksissa tekoni tultaisiin taatusti yhdistämään taidenäyttelymatkaan, mietin tuskaisesti. Tahdonvoimalla nielin kurkkuun jo nousseen latinkin, niin hanakasti halusin sittenkin ylioppilaaksi.

Vietnam ja ASS - Minua huvitti kovin, kun setäni alkuvuodesta 1966 ennusti, että joku Uno Takki pääsee eduskuntaan. Ihmettelin miten ihmeessä kansa äänestäisi vanhaa miestä, jolla on sellainen nimi. Mutta niin vain kävi, että vasemmiston vaalivoiton vanavedessä myös Lahden entinen kaupunginjohtaja palasi eduskuntaan, kohta kylläkin kuoli.

Kotimaan politiikkaa enemmän ajan ilmapiiriin vaikutti kuitenkin se, mitä maailmalla tapahtui: Vietnamin sota, Biafra, Pariisin opiskelijamellakat, Prahan miehitys ja Che Guevara. Kulttuurissa mullisteli, maa modernisoitui monella tavalla. Lahdessa esimerkiksi 60-luvun lopun elokuvatarjonta oli ällistyttävä: Godardia, Truffautia, Bunuelia, uutta aaltoa ja avantgardea, tavallisissa näytöksissä.

Poliittisena radikalisoitumisena ei 60-lukulaisuus kaupunkiin kummemmin kantautunut. Luokkatovereista kolmasosa oli turvallisesti Kokoomuksen nuorissa, jotkut ties missä. Kun Martin Luther King

ammuttiin, luokan toisessa takanurkassa riemuittiin, eikä uskonnon opettaja ollut kuulevinaan.

Tuli kouluun jokin oppilaskuntakin ja oli vaalit, joissa oli kolme ehdokasta. Yksi edusti seurakuntanuoria, toinen Kokoomuksen nuoria ja kolmas oli houkuteltu meidän tavallisten nuorten camp-henkiseksi ehdokkaaksi: hänen avunsa oli se, että hän oli koulun pisin poika ja kaksimetrisenä ”päättäjä” muita ehdokkaita”.

Kopin aula vuonna 1969. Etelä-Suomen Sanomien arkisto.

Lahden torilla oli silloin tällöin pieni-muotoisia Vietnam-mielenosoituksia, joissa lyseolainen Alpo Halonen – kommunisti, tiedettiin – puhui kuorma-auton lavalta. Erikoista oli, että myös vastapuoli sai kertoa näkemyksiään Vietkong-sissien julmuuksista.

Historian harrastajana kirjoitin ylioppilasaineen työväenliikkeestä, mitä jotkut pitivät riskittömänä, sillä rehtorin tiedettiin tarkistavan tällaisten aineiden asiasisällön. Ei rehtori aihevalinnastani kuitenkaan pahastunut,

kehui päinvastoin, että olin muistanut myös ”työväen kulttuurin”.

Olin kirjaston kanta-asiakas ja luin paljon. Enimmäkseen kaunota, mutta myös huutomerkkejä, Antti Eskolan kirjoja ja sen sellaista. Minusta tuli jonkinlainen eriarvoisuudelle herkkä, vapaudenkaihon tartuttama hämy, utelias tarkkailija, sellainen joita seuraavina taistolaisaikoina Helsingissä haukuttiin yleisdemokraateiksi ja haihatteleviksi humanisteiksi – tai hyödyllisiksi hölmöiksi, niin kuin Lenin meitä aikoinaan kutsui.

Puoluepoliittinen sitoutuminen ei onneksi tullut opiskeluaikoinaan mieleen. Kuuluin kyllä ASSiin, mutta se ei ollut Akateeminen Sosialistiseura, taistolainen opiskelijajärjestö, vaan Asikkalan Soutu- ja Sukellusseura / Asikkala Segelsällskapet. Ahkerasti kävimme sen kokouksissa ja tiheästi myös yhtä kosteilla ”liikelounailla”. Kaikkea piti karnevalisoida ja parodioida, antiautoritaarisessa kuusikymmenlukulaisessa hengessä.

Opiskellessani ensimmäistä vuotta valtiotieteellisessä jouduin Torvessa tenttiin. Enkö todellakaan ollut lukenut Ahmavaaran Yhteiskuntatieteiden kyberneettistä metodologiaa, enkö edes Informaatiota? En uskaltanut kertoa, että minulla oli luvun alla Jack Kerouacin Matkalla. Matkalle teki mieli, mutta mistä lie olin lukenut myös Simone Weiristä, ranskalaisesta filosofista. Kerran suunnittelin hänen esimerk-

kiään seuraten suorittavani nopeasti yliopistotutkinnon, mutta vetäytyväni tehdastyöhön Mallasjuomalle, syvähenkiseen elämään ja vapaavalintaiseen köyhyyteen, jonkinlaiseksi Samuel Oinoksi.

Vaikutukset - 60-luvun kulttuurimurrokset tapahtuivat muutama vuodessa. Muistan kuinka 12-kesäisinä tapitimme Åke Lindmanin elokuvan Jengi still-kuvia, oliko se Ilveksen vitriinissä. Rohkeaa elokuvaa mainostettiin sillä, että sensuuri kielsi käyttämästä siitä nimeä "Ota minut nuorena". Joskus keski-ikäisenä näin Jengin televisiosta ja minua huvitti: sehän oli kuin Niskavuorta, puhtoinen ja koominen opetuselokuva kaupungin vaaroista ja siitä, että ei pidä ryhtyä lättähatuksi. Neljä vuotta myöhemmin tehty Käpy selän alla kuvasi täysin toista aikaa ja täysin toisella tavalla. Kävyssä on muuten välähdys Creaturesin keikalta: laulusolistina yhtyeessä 12-vuotiaana aloittanut Kirka, rumpalina Remu.

Aikojen nopean muutoksen huomasi sittemmin myös yliopistolla, kun katselimme pari vuotta vanhoja valokuvia Härmäläis-Osakunnan "teoilista". Ne olivat kuin sotien väliseltä ajalta: naiset jakkupuvuissa, herroilla puku pykälässä, skraka kaulassa ja joivat todellakin teetä.

No, vanhan muistellessa vanhoja sitä herkistyy ja ryhtyy helposti lioittelemaan, joten nyt pitää miettiä viileästi, oliko formatiivisilla vuosilla pysyvää vaikutusta. Ja sillä, että ne osuivat niihin vuosiin kuin osuivat.

Oli joitakin. Esimerkiksi tapa lojua tuntikaupalla kahviloissa pelkän kahvin kanssa on säilynyt. Nyt tosin selitän itselleni olevani töissä.

Joitakin jäänteitä ja jatkuvuutta on myös pukeutumisessa. Olin yli kolmekymppinen kun valmistauduin väitöstilaisuuteeni ja tajusin, että en osaa tehdä solmioon solmua – totta puhuen en osaa vieläkään. Pari talvea sitten löysin Lahden lähetyskirpputorilta hienon mustan palttoon. Ajattelin, että juuri tällaisessa Ratso-parkin paleli ja tällaisia isä koetti kieltää minua käyttämästä. Nykyisin saatan ostaa kalliitakin vaatteita, mutta ne eivät saa näyttää kalliilta. Merkkituotteet menettelevät, jos on selitys. Tätä kirjoittaessani osuin kellariin, jossa oli hienon helsinkiläisen hattuliikkeen poistomyynti ja ostin kaksi aitoa Borsalinoa. En tietenkään sellaisia isottelijoiden suosimia leveälierisiä, jotka eivät meinaa mahtua citymaasturin ovesta sisään. Borsani tuovat pikemminkin mieleen Pekka Puupään, katolisen papin ja rokin. Samantapaisia olen nähnyt Dave Lindholmilla, Dylanilla Nashville Skylineen kanssa ja Hasse Wallilla 60-vuotishaastattelussa.

Joissakin asioissa olen tullut suurpiirteisemmäksi ja astunut kaapista. 60-luvun lopulla esimerkiksi kiinnostus urheiluun piti miltei salata. Lukion viimeisellä saapastelin urheilutunnille ja selitin, että ei voi mitään, ei ole suksia, samalla antaen ymmärtää, ettei hiihtäminen

paljon kiinnosta. Voimistelunopettaja ei provosoitunut, mutta antoi omat kilpahihtäjän vetimensä ja komensi Rautakankareelle. Täytyy myöntää, että hyvin voidelluilla suksilla oli kiva hiihtää. Paha kyllä monot olivat monta numeroa liian pienet, ja niiden aiheuttama nivelrikko puhkesi 40 vuotta myöhemmin. Nyt kun hiihtäisin ja juoksisin, jalat ovat kuin Ratsolla. Mutta ehkä vetelä kävelytyyliini hioutuu entistäkin epäkaupallisemmaksi.

Taidemakuni on aavistuksen monipuolistunut. Tangoa ei 60-luvulla harrastettu, mutta Satumaa-tangon suuruuden tajusin siinä silmänräpäyksessä, kun kuulin Zapan ja Mothers of Inventionin esittävän sen Helsingin Kulttuuritalolla. Zapan ansiosta uuden kirjanikin nimi on Satumaa. Mäyräkoiravainajani nimi taas oli Zappa, joskin kutsuin sitä myös Ahokaiseksi sen takavuosien jääkiekkoilijan kunniaksi, joka teki kerran neljä maalia DDR:n verkkoon.

Koskaan myöhemmin en ole katsonut Woodstockia, Easy Rideria, Midnight Cowboyta tai Alice's Restaurantia, mutta Julisteiden liimaajat haluaisin nähdä. Nuoruuteni suosikkimusiikkia en juuri kuuntele, poikkeuksina Dylan, Joplin, Cohen ja Van Morrison. Mutta puhelimen soittoäänät ovat 60-lukulaisia: Dust My Broom (ei Fleetwood Macin vaan Elmore Jamesin versio), Brown Eyed Girl ja sen sellaista. Pieniä, mutta merkityksellisiä tekoja.

Loppulause - Selvästikin oli tuuria olla herkässä iässä juuri 1960-luvun lopussa, eikä esimerkiksi 10 tai 20 vuotta myöhemmin. 1970-luvun lopulla hengenravinto olisi koostunut jostakin Abbasta ja Baccarasta ja Speden elokuvista. 1980-luvun lopulla olisi istuttu elokuvissa katsomassa sellaisia merkkiteoksia kuin Poliisiopisto 1, 2, 3, 4, 5 ja 6 tai Beverly Hills kyttä 1 ja 2. Silloin olisi ollut iso riski ryhtyä miljonääriksi tai kiinnostua jostakin ihme "kasarista". Jos taas olisi ollut nuori vuosituhannen vaihteessa, tyttöystävä olisi jättänyt ja mennyt armeijaan. Itsellä olisivat housunpersukset roikkuneet polvissa, eikä todellisesta vetelästä tyylikkyydestä olisi ollut tietoakaan.

PÖÖP

RAUHA

RAKKAUS